

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.1.1.37>

DECENTRALIZACJA JAKO SIŁA NAPĘDOWA ZRÓWNOWAŻONEJ POLITYKI EKOLOGICZNEJ: DOŚWIADCZENIA SZWECJI

Anastasiia Tretiak

aspirantka Katedry Prawa Ochrony Środowiska

Narodowego Uniwersytetu Prawniczego imienia Jarosława Mądrego (Charków, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-8527-6679

E-mail: anastasiatretiak0117@gmail.com

Adnotacja. W ostatniej dekadzie istotny pozostaje temat wdrażania zrównoważonych mechanizmów rozwoju. W wielu krajach europejskich, w których politykę ekologiczną można uznać za zrównoważoną, samorządy lokalne mają znaczne uprawnienia w dziedzinie ekologii. Ten stan rzeczy nie jest przypadkowy i dlatego podlega dalszym badaniom. Jedną z najlepszych stałych praktyk dzisiaj jest Szwecja, dlatego ten konkretny kraj europejski zostanie rozważony w tym artykule. Od połowy XX wieku na jej terenie rozpoczęła się reforma decentralizacji i od tego czasu to gminy odgrywają znaczącą rolę w kształtowaniu współczesnej zrównoważonej Szwecji. Artykuł przytacza liczne praktyki, jakie mają dziś Szwedzkie miasta. Za pomocą refleksji analitycznej, porównawczych i dialektycznych metod poznania naukowego dochodzi do wniosku, że to nacisk na lokalny poziom rozwiązywania różnego rodzaju problemów, w tym w zakresie ekologii, doprowadził badany kraj do dostępnych wyników i stał się siłą napędową tworzenia w Szwecji zrównoważonych stosunków środowiskowych, wzorowych dla wszystkich innych krajów.

Słowa kluczowe: decentralizacja, polityka ekologiczna, samorząd, zrównoważony rozwój, gmina, administracja publiczna.

DECENTRALIZATION AS A DRIVING FORCE OF SUSTAINABLE ENVIRONMENTAL POLICY: THE EXPERIENCE OF SWEDEN

Anastasia Tretiak

Postgraduate Student at the Department of Environmental Law

Yaroslav Mudryi National Law University (Kharkiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-8527-6679

e-mail: anastasiatretiak0117@gmail.com

Abstract. In recent decades, the topic of implementing sustainable development mechanisms remains relevant. In many European countries, where environmental policy can be considered balanced, local governments have significant environmental powers. This state of affairs is not accidental and is therefore subject to further investigation. One of the best sustainable practices today is in Sweden, so this is what will be discussed in this article. Decentralization reform began in its territory as early as the middle of the twentieth century, and since then municipalities have played a significant role in shaping modern sustainable Sweden. The article presents the numerous practices that Swedish cities have today. And with the help of analytical reflection, comparative and dialectical methods of scientific knowledge it is concluded that the emphasis at the local level on solving various problems, including environmental, has led the country to the results that the country now has and has become a driving force in the formation of Sweden, exemplary for all other countries, balanced environmental relations.

Key words: decentralization, ecological policy, local self-government, sustainable development, municipality, public administration.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК РУШІЙНА СИЛА СТАЛОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ: ДОСВІД ШВЕЦІЇ

Анастасія Третьяк

аспірантка кафедри екологічного права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (Харків, Україна)

ORCID ID: 0000-0001-8527-6679

e-mail: anastasiatretiak0117@gmail.com

Анотація. В останнє десятиліття актуальною залишається тема впровадження сталих механізмів розвитку. У багатьох європейських країнах, де екологічна політика може вважатись збалансованою, органи місцевого самоврядування наділені значними повноваженнями у сфері екології. Такий стан справ не є випадковим, тому підлягає подальшому дослідженню. Одна з найкращих сталих практик сьогодні – у Швеції, тому розглядатись у статті буде саме ця європейська країна. Ще із середини XX століття на її території розпочалась реформа децентралізації, відтоді

саме муніципалітети відіграють значну роль у формуванні сучасної сталої Швеції. У статті наводиться численна практика, яку мають натепер шведські міста. А за допомогою аналітичної рефлексії, порівняльного та діалектичного методів наукового пізнання складається висновок про те, що саме акцент на локальний рівень вирішення різного роду проблем, зокрема екологічного характеру, привів досліджувану країну до наявних результатів і став рушійною силою формування у Швеції взірцевих для всіх інших країн, збалансованих екологічних відносин.

Ключові слова: децентралізація, екологічна політика, місцеве самоврядування, сталий розвиток, муніципалітет, державне управління.

Вступ. В останні десятиліття серед країн активними темпами поширюється децентралізаційний вектор розвитку. Водночас перед людством залишаються невирішеними численні проблеми, що мають екологічний характер: забруднена атмосфера; виснажені водні та земельні ресурси; скорочення видової різноманітності та багато іншого. Тож украй актуальним постає питання: чи можливо належним чином вирішувати окреслені вище екологічні проблеми завдяки управлінським змінам, які посилюють роль місцевого самоврядування в державному управлінні?

Проблемні аспекти екологічної політики різних країн світу висвітлюють у своїх наукових роботах такі вітчизняні вчені: В.І. Андрейцев, Н.І. Андрусевич, Г.В. Анісімова, М.О. Баймуратов, Г.І. Балюк, В.Л. Бредіхіна, Т.О. Будякова, А.П. Гетьман, Л.І. Даниленко, О.В. Задорожній, Є.М. Копиця, С.М. Кравченко, В.І. Лозо, О.В. Лозо, Н.Р. Малишева, М.О. Медведєва, М.М. Микієвич, Е.С. Туліна, М.К. Черкашина, Ю.С. Шемшученко, О.М. Шуміло, В.В. Шеховцов та інші.

Окрім того, окремі питання, присвячені міжнародному досвіду реформування місцевого самоврядування, згадуються О.М. Богатирьовою, О.М. Бориславською, О.І. Васильєвою, В.О. Величко, І.Б. Заверухою, В.С. Куйбідою, А.П. Лелеченко, І.М. Олійченко, А.Ф. Ткачуком, А.М. Школиком та іншими вітчизняними вченими. Водночас констатується вкрай малий обсяг досліджень, пов'язаних із впливом децентралізаційних тенденцій на здійснення місцевою владою екологічної політики, зокрема в закордонних країнах, що і зумовлює актуальність обраної теми.

Основна частина. Мета статті – висвітлити особливості проведеної реформи децентралізації у Швеції; охарактеризувати її сучасну систему державного управління; навести приклади здійснення шведськими муніципалітетами місцевої екологічної політики, визначити на прикладі досліджуваної країни роль, яку може відігравати реформа децентралізації у формуванні сталої екологічної політики.

У сучасному суспільстві існує багато альтернативних поглядів щодо оптимальної моделі державного управління. Окремі науковці віддають перевагу централізованим принципам здійснення державної влади, а дехто обстоює децентралізовану модель побудови відносин усередині країни. Усе-таки в межах демократичної системи управління вважається, що місцеві проблеми доцільніше й ефективніше вирішувати не із центру за допомогою державних чиновників, які працюють на місцях, а передусім шляхом підтримки й активізації діяльності територіальних громад (Величко, 2014: 19). Так це чи ні – доцільно з'ясувати з посланням на країни, які вже мають досвід реформування місцевого самоврядування й успішно використовують сталі механізми розвитку екологічних відносин.

Однією з таких країн є Швеція, вона – світовий лідер з упровадження стійких механізмів розвитку. Першою в рейтингу, який був розроблений за результатами звіту про стійкість інвестиційною фірмою “Robecosam”, вона стала за використання відновлюваних джерел енергії та низькі викиди вуглекислого газу, а також за соціальні й управлінські практики (Korosec, Sweden, 2013). Активну роль у здійсненні такої результативної екологічної політики виконують шведські муніципалітети, саме тому дослідженню, у межах даної статті, підлягає досвід здійснення у Швеції реформи місцевого самоврядування, приклади формування шведськими муніципалітетами зразкової для інших країн екологічної практики.

У середині минулого століття тема децентралізації була чи не найбільш актуальною політико-правовою темою у світі. Щодо країн пострадянського простору, а також країн Східної Європи, цей процес розпочався тільки на початку 90-х рр. (Величко, 2014: 13). А децентралізаційний досвід Швеції розпочав своє формування ще з 50-х рр. ХХ ст.

Після Другої світової війни у Швеції спостерігались значна міграція населення й урбанізація. Найбільше від цього потерпали сільські муніципалітети. У 1952 р. була створена комісія з реформи, стосувалась вона лише сільських муніципалітетів. Було встановлено вимогу щодо кількості населення – 2 500 осіб. Це привело до скорочення числа муніципалітетів із 2,5 тисяч до 1 тисячі, а середня чисельність населення сільського муніципалітету зросла до 4 100 осіб. Удвічі було розширено їхню податкову базу і збережено три типи муніципалітетів: міста, ринкові міста та сільські муніципалітети. Після реформи, уже в 60-х рр. знову почалась розмова про її необхідність.

Причинами нової реформи стали: 1) недостатній радикалізм минулої, що відбулась у 1952 р.; 2) продовження зростання кількості населення та міграція із сіл до міст спричинили низку нових проблем не тільки для сільських муніципалітетів (брак економічних та людських ресурсів), а й для міст (просторове планування, житло, інфраструктура); 3) повноваження органів місцевого самоврядування розширили в 1950-х рр., а нова система шкільної мережі мала поставити муніципалітети в досить жорсткі рамки, частина муніципалітетів були неспроможні до нових повноважень; 4) уряд мав робити вибір: або забрати деякі повноваження на центральний (графства) рівень, або об'єднати муніципалітети.

Реформа 1962 р. вплинула на всі три типи муніципалітетів, оскільки вона ґрунтувалась на теорії центральних міст. Нові муніципалітети мали організовуватись навколо міст – центрів зростання. Це був принципово

новий підхід до побудови одиниць місцевого самоврядування. Було вирішено, що мінімальна чисельність населення має бути не менше 8 тисяч осіб, щоби забезпечити передачу середньої освіти на місцевий ринок. Нові органи місцевого самоврядування у Швеції мали бути структуровані навколо міста-центру, що стане ядром для надання послуг. Уряд запропонував, що муніципалітети створять комітет, який буде погоджувати всі процедури об'єднання. Проте впродовж кількох років виявилось, що процес йде надто повільно. Не об'єднувались найбідніші. Тому в 1969 р. парламент встановив граничну дату об'єднання – 1971 або 1974 рр. Так завершилась реформа і з'явилося 290 муніципалітетів (Ткачук, 2015: 20).

Нові муніципалітети отримали нові великі повноваження та нові ресурси: уряд виділяє кошти, потрібні муніципалітету, але вже не керує їх розподілом – це прерогатива органів місцевої влади. Реформи 1952 та 1962 рр. дали змогу зберегтися місцевому самоврядуванню на всій території Швеції, посилити ресурсні спроможності муніципалітетів навіть на слабозаселених територіях (Ткачук, 2015: 21).

Переходимо до характеристики актуальної натеper системи державного управління і зазначимо, що Швеція є помітно децентралізованою країною, у якій центральний уряд лише формує політику, а самостійні (центральні) державні органи виконують лише нечисленні адміністративні функції (Wollmann, 2004: 647). Сучасну систему управління у Швеції можна поділити на три рівні: *перший* – національний, складається з парламенту, урядових та державних органів. Уряд відповідальний за такі сфери: 1) зовнішня політика й оборона; 2) громадський порядок та безпека; 3) судова система; 4) макроекономічна політика; 5) макроекономічна освіта та наукові дослідження; 6) автомобільні та міжміські перевезення та зв'язок; 7) політика ринку праці та питання зайнятості; 8) житлова політика; 9) соціальне страхування та трансфертні виплати (пенсії, дитячі допомоги, лікарняні, компенсації з безробіття тощо). Окрім цього, існує повітова адміністративна рада, яка представляє державу в окрузі. Одними з основних функцій ради є керівництво та координація регіонального планування. Її виконавчий комітет складається з губернатора округу та членів, призначених повітовою радою.

Другий рівень управління Швеції охоплює округи та ради повітів. Завдання, що передбачають більшу кількість населення, виконують окружні ради. Повітова рада обирається безпосередньо жителями повіту, вона відповідає за: 1) систему охорони здоров'я; 2) систему державної стоматологічної допомоги; 3) підтримку та послуги для інвалідів; 4) освіту та культурну діяльність. Із центральним урядом також існує спільна відповідальність за професійну реабілітацію. Окрім цього, повітова рада призначає членів до колегій, які станowiąть регіональний рівень управління центральних департаментів і покладають низку обов'язків на *третій рівень* управління – муніципалітети (Beukenhold-ter Mors, Norpe, 2000: 40–41).

Муніципалітети, у свою чергу, відповідальні за сфери: 1) муніципальної соціальної служби (догляд за дітьми, догляд за престарілими та людьми з функціональними вадами) та інших соціальних програм для приватних осіб та сімей; 2) освіти (обов'язкове загальноосвітнє навчання, освіта дорослих, програми шведської мови для іммігрантів та більша частина старшої середньої школи); 3) планування землекористування, нагляд за будівельними роботами та видача дозволів на будівництво; 4) охорони навколишнього середовища й охорони здоров'я (наприклад, контроль питної води; забруднення повітря та води; відстеження гігієнічних норм у будинках, магазинах, ресторанах тощо; прибирання вулиць та збір сміття); 5) відпочинку та культури (будувати та експлуатувати спортивні споруди, молодіжні бази відпочинку тощо); бібліотеки; субсидування культурної діяльності та добровільних об'єднань); 6) аварійних служб (пожежогашіння, рятувальні служби, цивільний захист) (Beukenhold-ter Mors, Norpe, 2000: 43).

Натеper Швеція розділена на 21 графство (län) та 290 муніципалітетів. У кожному окрузі діє адміністративна рада повіту (länsstyrelsen). Конституційно кожна адміністративна рада повіту є державним органом, підпорядкованим уряду, яка має експертний персонал у різних сферах. Кожний муніципалітет має виборну асамблею, муніципальну раду (kommunfullmäktige), яка є органом, що ухвалює рішення з муніципальних питань. Муніципальна рада призначає муніципальну виконавчу раду (kommunstyrelsen), яка керує, координує муніципальні завдання й обов'язки. Крім того, муніципальна рада призначає комітети з різних галузей, наприклад Комітет з охорони навколишнього середовища й охорони здоров'я. Правова база, що регулює організацію муніципалітетів, викладена в Законі про місцеве самоврядування.

Як зазначалось вище, переважно муніципалітети відповідальні у Швеції за сферу охорони навколишнього природного середовища, у цій сфері місцева влада має значну автономію та незалежні повноваження щодо стягнення податків і зборів. Однак варто зазначити, що на регіональному чи місцевому рівні законодавчих повноважень немає. Регіональні та місцеві органи влади повинні завжди здійснювати свої повноваження відповідно до національного законодавства. Також немає жодних ієрархічних відносин між округами та муніципалітетами (The Swedish Environmental Protection Agency, 2017: 10).

Окрім цього, на центральному рівні діє Шведське агентство з охорони навколишнього середовища (Naturvårdsverket), яке також відповідає за здійснення екологічної політики у Швеції. Зокрема, одним із численних структурних підрозділів агентства є підрозділ планування громади, який діє у складі управління соціальних питань. Він працює із громадами на предмет міського розвитку, просторового планування, екологічної оцінки й адаптації до клімату, а також транскордонного впливу на довкілля. Підрозділ сприяє розвиненій екологічній роботі в муніципалітетах та регіонах, його наявність у складі агентства зумовлена широкою автономією і повноваженнями шведських міст у сфері охорони довкілля, і не дарма, бо, незважаючи на те, що екологічні повноваження муніципалітетів передбачають дещо делегований характер, шведські міста мають одну з найбільш взірцевих практик у світі з формування дієвої політики з охорони навколишнього

природного середовища. Кожен шведський муніципалітет має численні приклади з побудови безпечного для життя довкілля, усі перелічити занадто складно, тож надалі будуть наведені лише деякі з них.

Так, у сільському муніципалітеті на півночі Швеції з населенням трохи більше 12 000 – Лікселе місцева влада доклала багато зусиль для того, щоб місцеві мешканці припинили використання деревини, незважаючи на те, що місцевість дуже лісиста. Таке рішення було вмотивоване поганою якістю повітря, що частково спричинено транспортом і широким використанням дров'яного опалення. Муніципалітет заохочував домовласників підключатися до централізованого опалення, що працює на біопаливі, яке, у свою чергу, складається з відходів лісозаготівель.

Також у Лікселе перекрыли рух у центрі міста і розширили пішохідну зону, у результаті чого зроблені вимірювання показали, що забруднення повітря зменшилось. Лікселе є першим із муніципалітетів, який став використовувати синтетичний дизель. Таке рішення вмотивоване бажанням підтримати розвиток поновлюваних видів палива і прагненням звести до мінімуму викиди парникових газів і речовин, шкідливих для середовища, які спричинюються використанням муніципальних транспортних засобів (Local Action on Climate Change– Swedish Experiences, 2009: 9).

У Лінчепінгу – одному з найбільших міст Швеції, відходи харчової промисловості та мул стічних вод переробляються в автомобільний газ на біогазовій установці муніципалітету. Перший біогазовий автобус вийшов на вулиці Лінчепінга більш ніж 25 років тому. Біогазові автобуси тихіші за старі дизельні автобуси, тому знизився рівень шуму, водночас стало чистіше повітря. З початку вимірювань наприкінці 1980-х рр. забруднення повітря скоротилося більш ніж удвоєно, і ці показники продовжують падати (Local Action on Climate Change – Swedish Experiences, 2009: 10).

За межами Алвести дванадцять фермерів об'єднали свої зусилля та побудували біогазову установку, де переробляють гній, продукти харчування та відходи забоїв на біогаз та біодобриво. Біогазова установка була побудована у 2014 р. та введена в експлуатацію у 2015 р. Як результат муніципалітет отримав виробництво приблизно 1,5 млн кілограмів біогазу на рік, що замінює майже 2,2 млн літрів викопного бензину (або 6 000 літрів на день). У разі перетравлення відходів домогосподарства та харчові підприємства отримують біодобриво, яке замінює велику кількість мінеральних. Завдяки транспортуванню свіжого рідкого гною до заводу зменшується стихійний викид метану та закису азоту зі сховища рідкого гною (Lantbrukare producerar fossilfritt fordonsbränsle, 2018).

А в Мелндалі –заміському муніципалітеті, що швидко зростає, у сусіда мегаполіса Гетеборга та європейського шосе E6 / E20, яке проходить прямо через місто, упровадили проєкт RAM, який полягає у співпраці між муніципалітетом та приблизно десятьма великими компаніями. Річ у тому, що на транспорт припадає половина викидів вуглекислого газу, цей показник продовжував зростати, 40 000 людей щодня їздили до міста та з нього. Указаним проєктом було започатковано зменшення кількості поїздок на роботу та з роботи на машині. Проєкт розпочався у 2005 р. з вивчення звичок подорожей 2 300 співробітників різних компаній, де було виявлено три основні типи подорожей: 1) *comfort travellers* – ті, хто завжди подорожує на роботу на машині і не є гнучкими у виборі (40%); 2) *WBP's* – ті, які гуляють, їздять на велосипеді або подорожують громадським транспортом (25%); 3) *fleximotorists* – ті, хто їздять, але іноді могли би подумати про подорожі громадським транспортом, пішки, на велосипеді чи на автомобілі (35%). Мета полягала в тому, щоб остання категорія, так звані «гнучкі» автомобілісти, збільшилась на 50% до 2015 р. Якби кожен другий автомобіліст залишав машину вдома один день на тиждень, трафік у години пік зменшився б на 10% (Local Action on Climate Change – Swedish Experiences, 2009: 17).

Для вирішення проблем, пов'язаних із заторами та порушенням дорожнього руху, у 2007 р. у Стокгольмі було розвинено досвід муніципалітету Мелндал, також застосовано податок на затори після випробувального періоду та позитивного референдуму у 2006 р. Викиди парникових газів зменшилися на пару відсотків у всьому регіоні Стокгольма. Податок на затори стягується національним урядом з автомобілів, зареєстрованих у Швеції. Автомобілі автоматично реєструються на платних пунктах. Кожен проїзд коштує 10–20 шведських крон залежно від часу або максимум 60 шведських крон на день (Local Action on Climate Change – Swedish Experiences, 2009: 17). Цими зусиллями в місті Стокгольмі місцева влада намагалась зменшити викиди парникових газів із 4 тонн на одного місцевого жителя до 3 тонн до 2015 р.

Муніципальна житлова компанія в місті Алінгсос «Alingsåshem» першою у країні побудувала один із проєктів житлового будівництва 1960-х та 1970-х рр. за допомогою пасивної технології. Житлова зона мала назву Бругарден, розрахована вона на 300 квартир, була побудована на початку 1970-х рр. Мер муніципалітету зазначав, якщо все одно потрібно робити ремонт, то добре інвестувати трохи більше для досягнення так званих рішень «*energysmart*». Замість радіаторів використовуються теплообмін та герметичні, добре утеплені будівлі. Невелике додаткове опалення, необхідне переважно для гарячої води, додається до централізованого опалення на біопаливі. «У довгостроковій перспективі ми досягнемо дуже хорошої економіки для орендарів, які там живуть. Ми також досягнемо мету муніципалітету – зменшити споживання енергії для опалення житла принаймні наполовину», – зазначав мер вищезгаданого муніципалітету (Local Action on Climate Change – Swedish Experiences, 2009:18).

А муніципалітет Борленге проілюстрував гарну практику стійкого розвитку і модернізував систему закупівель продовольчих товарів. Харчова логістика планується разом із сусідніми муніципалітетами Гагнеф, Сетер та Смедьбаккен. Ця модель розподілу використовується вже із 2002 р. Її потенційний позитивний ефект від розподілу передбачає: 1) економію часу, грошей та дбайливе ставлення до навколишнього середовища;

2) місцеві та дрібні виробники отримують вигоду від спільного транспорту, що посилює конкуренцію та чинить тиск на ціни; 3) менша відстань та менша кількість зупинок приводять до зменшення викидів вихлопних газів; 4) дітям надається безпечніше транспортне середовище, коли менша кількість шкільних вантажівок їздять до шкіл та у зворотному напрямку. Їжа від різних постачальників доставляється до спільного приймального центру, де вона перефасовується і завантажувється разом для подальшого транспортування до більш ніж 200 шкіл, дошкільних закладів та будинків для людей похилого віку в регіоні. Прибутки, які отримують муніципалітети завдяки нижчим цінам на продовольчі товари, приблизно відповідають тому, що вони сплачують автотранспорту за перевезення, але досягаються кращі результати: краще навколишнє середовище та вища безпека руху (Local Action on Climate Change – Swedish Experiences, 2009: 21).

Останнім часом поширеною у Швеції стає практика співпраці між муніципалітетами у формі «місцевих федерацій», вони є формою співпраці з різних питань місцевої влади. Члени місцевої федерації, тобто муніципалітети або округи ради, передають права щодо вирішення різних питань спеціальній асамблеї федерації. Спільні комітети – це ще одна форма співпраці між кількома муніципалітетами або повітовими радами. З 1 січня 2003 р. муніципалітети й окружні ради в окрузі можуть також утворювати органи місцевого самоврядування, які можуть приймати функції від держави та відповідати за питання регіонального розвитку. Муніципалітети й окружні ради все частіше співпрацюють у мережах із бізнесом і організаціями, а також з університетами й іншими вищими навчальними закладами (Local government in Sweden – organisation, activities and finance, 2005: 12).

Гарним прикладом такої співпраці є укладений у грудні 2020 р. муніципалітетами Швеції міський кліматичний контракт. За ним міста зобов'язуються інвестувати в заходи щодо клімату та сталого розвитку, прагнуть стати кліматично нейтральними до 2030 р. Мер Стокгольму зазначає: «За допомогою кліматичної угоди ми зобов'язуємось, серед іншого, розвивати цифрову підтримку переходу до кліматичних змін. Контракт стане важливою частиною реалізації нового плану дій щодо клімату у Стокгольмі» (Swedish cities sign climate city contract, 2020). Кліматична угода передбачає, що міста повинні працювати над зменшенням кліматичних викидів та збільшенням своїх інноваційних можливостей, тобто здатності співпрацювати новими й ефективними способами в межах муніципалітету та разом з іншими в суспільстві. Вони також залучатимуть громадян до роботи у кліматично нейтральних та стійких містах (Climate City Contract 2030, 2020).

Нещодавно у Швеції презентували новий проєкт “Smart City Sweden”, який показує найкращі результати, які Швеція може запропонувати в розумних та стійких містах на міжнародному рівні. “Smart City Sweden” – це урядове завдання, метою якого є збільшення шведського експорту стійких рішень, пов'язаних із містом. Експортна платформа управляється Шведським екологічним інститутом від імені Шведського енергетичного агентства. “Smart City” також включає Національну раду з питань житла, будівництва та планування, Шведське агентство з охорони навколишнього середовища, Шведську транспортну адміністрацію й інші неурядові організації. Даний проєкт надважливий, бо понад 50% населення світу вже живе в містах, і до 2050 р. їхня кількість, як очікується, зросте майже до 70%. І водночас світ стикається із проблемами, де міста є ключовим чинником на шляху переходу до стійкого майбутнього. “Smart City Sweden” – це платформа, яка працює над посиленням співпраці між Швецією й іншими країнами в рамках сталого міста (Smart City Sweden demonstrerar svenska lösningar digital, 2021).

Оцінювати результати, яких досягла Швеція з питань захисту довкілля, варто в цифрах. Так, територіальні викиди парникових газів у Швеції у 2019 р. становили 50,9 млн тонн, коли цей показник зменшився на 2,4% із 2018 р., а загалом викиди у Швеції з 1990 р. зменшилися на 29%. «Історичне скорочення викидів в основному відбувалося між 2003 і 2014 рр. А 1990 р. взагалі береться як базовий для розрахунків територіальних викидів. Виділяються заходи, які вплинули на таку кількість викидів, до них належать: історичне розширення виробництва електроенергії без вуглекислого газу (гідроенергетика й атомна енергетика, а в останні роки біоенергетика й енергія вітру); розширення мереж централізованого теплопостачання та подальший перехід від котлів до електричного та централізованого опалення; високе використання біопалива та відпрацьованого палива у виробництві електроенергії та централізованого опалення; зрушення палива у промисловості, а також зменшення звалищ» (Utsläpp av klimatpåverkande gaser, 2020).

Ключовою концепцією шведської моделі державного управління є децентралізація. Це означає, що як відповідальність за послуги, так і процес ухвалення рішень варто наблизити до людей, яких стосуються рішення. Децентралізація також дозволяє адаптувати діяльність до місцевих умов, наявні ресурси можна використовувати більш ефективно (Local government in Sweden – organisation, activities and finance, 2005: 11). Цінність місцевого самоврядування полягає в тому, що, будучи рівнем публічної влади, найбільш наближеним до людини, а отже, і найліпше обізнаним із повсякденними проблемами життєдіяльності мешканців територіальних колективів, воно може якнайкраще забезпечити населення широким спектром публічних послуг: соціальних, побутових, торговельних, культурних, освітніх тощо (Величко, 2014: 19).

Стійка екологічна політика, яку нині провадить Швеція, сформувалась значною мірою під впливом децентралізаційних змін, а досвід Швеції показує, що децентралізація не є самоціллю, а має бути складовою частиною ширшої стратегії розвитку території. Результати реформи значною мірою залежать від розроблення та реалізації цього процесу, від наявності відповідної спроможності на субнаціональному рівні, а також від якості багаторівневого врядування, включно з ефективними механізмами координації на всіх рівнях державного управління. Реформи децентралізації потребують часу, а розподіл функцій варто періодично переглядати (Десять керівних принципів ОЕСР, 2019: 2).

На муніципалітети Швеції покладено обов'язок перекласти закон на практику. Безпосередньо обслуговуючи місцеву громаду, муніципалітети відіграють центральну роль у розвитку стійкості та процвітання. Муніципалітети – ключовий елемент у системі органів управління, для досягнення сталості та процвітання зараз і в майбутньому їх необхідно підтримувати (Coley et al., 2019: 11; Mohareb et al., 2009).

Висновки. З кінця ХХ ст., коли реформа місцевого самоврядування остаточно завершилась, у Швеції сформувалось 290 муніципалітетів. Відтоді на законодавчому рівні до їх відання було віднесено врегулювання питань у сфері довкілля, варто зазначити, що дотепер сформовані муніципалітети успішно виконують покладене на них завдання, навіть більше, з кожним новим роком вони нарощують свої зусилля у впровадженні збалансованих механізмів розвитку. Зважаючи на наявні приклади побудови стійкої екологічної політики містами Швеції нині, теза про важливість реформи децентралізації для сфери довкілля більше не потребує підтвержень. Децентралізація дозволяє акумулювати під час вирішення назрілих екологічних проблем увесь місцевий потенціал – як місцеву владу, так і ту частину населення, яка відчуває свою відповідальність за стан довкілля. Коли управління у країні має виражений централізований характер, то територіальна громада не вбачає прямої залежності між своїми діями і результатом, який отримує, тому і наслідки такої централізованої політики незадовільні.

Досвід Швеції доводить, що боротьба з екологічними викликами передусім має відбуватись на місцевому рівні. І незважаючи на тривалість та складність реформування, вказаний вектор розвитку буде сприяти формуванню сталої екологічної політики в будь-якій країні, навіть у разі обмеженого матеріально-технічного забезпечення.

Відповідаючи на головне питання цієї статті, спираючись на досвід Швеції, варто констатувати, що реформування системи місцевого самоврядування, яке полягає в покладанні на локальний рівень управління більшої відповідальності і надання органам місцевого самоврядування ширших повноважень, може мати значний позитивний ефект у формуванні безпечного і сприятливого довкілля всієї країни.

Список використаних джерел:

1. Величко В.О. Децентралізація влади: міжнародний досвід. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Харків : Право, 2014. Вип. 28. С. 12–22.
2. Korosec Kirsten. Sweden “Most Sustainable Country in the World”. 2013. URL: <https://www.environmentalleader.com/2013/08/sweden-most-sustainable-country-in-the-world/> (дата звернення: 19.03.2021).
3. Ткачук А.Ф. Скандинавський шлях. Досвід реформ адміністративно-територіального устрою і місцевого самоврядування в Данії та Швеції. Київ : Логос, 2015. 124 с.
4. Wollmann Hellmut. Local government reforms in Great Britain, Sweden, Germany and France: between multi-function and single-purpose organisations. *Local Government Studies*. 2004. P. 639–665. DOI: 10.1080/0300393042000318030.
5. Beukenholdt-ter Mors Tilly, Noppe Roelant. Sweden deepening democracy. 2000. P. 37–55. URL: <https://repub.eur.nl/pub/1143/citizenandcity%28Sweden%29.pdf> (дата звернення: 19.03.2021).
6. Swedish Environmental Law. An introduction to the Swedish legal system for environmental protection. REPORT 6790. The Swedish Environmental Protection Agency. Bromma : Arkitektkopia AB, 2017. 38 p.
7. Local Action on Climate Change – Swedish Experiences. Swedish Association of Local Authorities and Regions. Västerås : Arkpressen, 2009. 24 p.
8. Lantbrukare producerar fossilfritt fordonsbränsle. 2018. URL: <https://www.sverigesmiljomal.se/larande-exempel/lantbrukare-producerar-fossilfritt-fordonsbransle/> (дата звернення: 19.03.2021).
9. Local government in Sweden – organisation, activities and finance. Finansdepartementet. Stockholm : Danagårds grafiska. 2005. 23 p.
10. News Swedish cities sign climate city contract. 2020. URL: <https://eurocities.eu/latest/swedish-cities-sign-climate-city-contract/> (дата звернення: 19.03.2021).
11. Climate City Contract 2030. *Viable cities*. 2020. URL: <https://en.viablecities.se/klimatkontrakt-2030> (дата звернення: 19.03.2021).
12. Smart City Sweden demonstrerar svenska lösningar digital. Naturvårdsverket. 2021. URL: <http://www.naturvardsverket.se/Nyheter-och-pessmeddelanden/Smart-City-Sweden-demonstrerar-svenska-losningar-digital/> (дата звернення: 19.03.2021).
13. Utsläpp av klimatpåverkande gaser. 2020. URL: <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/begransad-klimatpaverkan/klimatpa-verkande-utslapp/#ChartTabContainer> (дата звернення: 19.03.2021).
14. Десять керівних принципів ОЕСР з ефективної децентралізації, що сприяють регіональному розвитку. *Щоб децентралізація запрацювала* : посібник для розробників політики / ОЕСР. 2019.
15. Coley Alex, Jerkovich Jordan, Madsen Mikkel Pilgaard. Pursuing Sustainability and Prosperity in Swedish Municipalities : Using Indicators to Inform Strategic Governance. Blekinge Institute of Technology Karlskrona. Sweden, 2019. 123 p. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1333773/FULLTEXT01.pdf> (дата звернення: 19.03.2021).
16. Mohareb Adrian, Murray Kate, Ogbuagu Chidi. “Sustainable Cities: Realizing the Seven Forms of Community Capital” : Master’s thesis, Blekinge Institute of Technology. *DiVA*. 2009. 107 p. URL: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:831161/FULLTEXT01.pdf> (дата звернення: 19.03.2021).

References:

1. Velychko V.O. (2014) Detsentralizatsiia vlady: mizhnarodnyi dosvid. [Decentralization of power: international experience]. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriadvannia*. Kharkiv, Pravo, issue 28, pp. 12–22. [in Ukrainian].

2. Korosec Kirsten. (2013). *Sweden “Most Sustainable Country in the World”*. <https://www.environmentalleader.com/2013/08/sweden-most-sustainable-country-in-the-world/>.
3. Tkachuk Anastolii. Skandinavskiy shliakh. (2015) Dosvid reform administratyvno-terytorialnoho ustroiu i mistsevoho samovriaduvannia v Danii ta Shvetsii. [Scandinavian way. Experience of reforms of administrative-territorial organization and local self-government in Denmark and Sweden] Kyiv: Lohos, 124 p. [in Ukrainian].
4. Wollmann Hellmut. (2004) Local government reforms in Great Britain, Sweden, Germany and France: between multi-function and single-purpose organisations. *Local Government Studies*. P. 639–665. DOI: 10.1080/0300393042000318030.
5. Beukenhold-ter Mors Tilly, Noppe Roelant. (2000). *Sweden deepening democracy*. P. 37–55. <https://repub.eur.nl/pub/1143/citizenandcity%28Sweden%29.pdf>.
6. The Swedish Environmental Protection Agency. (2017) *Swedish Environmental Law*. An introduction to the Swedish legal system for environmental protection. REPORT 6790. Bromma: Arkitektkopia AB, 38 p.
7. Swedish Association of Local Authorities and Regions. (2009). *Local Action on Climate Change– Swedish Experiences*. Västerås: Arkpressen, 24 p.
8. Farmers produce fossil-free vehicle fuel (2018). <https://www.sverigesmiljomal.se/larande-exempel/lantbrukare-producerar-fossilfritt-fordonsbransle/>.
9. Ministry of Finance. (2005). *Local government in Sweden – organisation, activities and finance*. Stockholm. 23 p.
10. News Swedish cities sign climate city contract. (2020). <https://eurocities.eu/latest/swedish-cities-sign-climate-city-contract/>.
11. Climate City Contract 2030. Viable cities. (2020.) <https://en.viablecities.se/klimatkontrakt-2030>.
12. The Swedish Environmental Protection Agency. (2021). *Smart City Sweden demonstrates Swedish solutions digitally*. <http://www.naturvardsverket.se/Nyheter-och-pressemeddelanden/Smart-City-Sweden-demonstrerar-svenska-losningar-digitalt/>.
13. Emissions of climate-affecting gases (2020). <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/begransad-klimatpaverkan/klimatpaverkande-utslapp/#ChartTabContainer>.
14. OESR. *Shchob detsentralizatsiia zapratsiuvala: posibnyk dlia rozrobnikiv polityky*. (2019). Desiat OESR kerivnykh pryntsyviv z efektyvnoi detsentralizatsii, shcho spryiaiu rehionalnomu rozvytku. [Ten OECD Guidelines for Effective Decentralization Promoting Regional Development]. 65 p. [in Ukrainian].
15. Coley Alex Jerkovich Jordan, Pilgaard Madsen Mikkel. (2019) *Pursuing Sustainability and Prosperity in Swedish Municipalities: Using Indicators to Inform Strategic Governance*. Blekinge Institute of Technology Karlskrona. Sweden. 123 p. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1333773/FULLTEXT01.pdf>.
16. Mohareb, Adrian, Murray Kate, Ogbuagu Chidi. (2009). “Sustainable Cities: Realizing the Seven Forms of Community Capital”. *Master’s thesis, Blekinge Institute of Technology*. DiVA. 107 p. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:831161/FULLTEXT01.pdf>.